

Publik arkeologi. Fredrik Svanberg & Katty H. Wahlgren (red.). Nordic Academic Press, Lund /Historiska museet, Stockholm 2007. 152 s., ill. ISBN 978-91-89116-96-2.

Historiska museets chef Lars Amréus frågar i förordet till boken *Publik arkeologi*: ”Har vi kört fast i inbunden sätt att förmedla arkeologisk kunskap?” Arkeologer idag vill gärna ha en god relation till sin publik. Kanske är det en längtan som uppstår när arkeologerna gräver fram ting som en gång hanterats av människor, en längtan efter att även personer som inte är arkeologer ska bry sig om de fragmenterade livshistorier som reducerats till trasiga ting och svårtydda spår i jorden. En mer pragmatisk anledning att ifrågasätta hur arkeologins rön sprids kan vara behovet av att legitimeras arkeologin i en ekonomiskt pressad tid, för att inte de redan små anslagen till verksamheten ska gå förlorade i nästa besparing. Det kan också handla om att man vill försöka konkurrera om uppmärksamhet på en marknad mättad av upplevelser av skilda slag.

Publik arkeologi är resultatet av ett statligt finansierat forsknings- och utvecklingsprojekt som bedrivits under 2007 vid Historiska museet i Stockholm med Katty H. Wahlgren om projektledare. Pengar till projektet har kommit från myndigheten Riksantikvarieämbetet med ansvar för den svenska kulturarvsförvaltningen. Den publika arkeologin är inget avgränsat svenskt fenomen utan finns representerad i en rad länder i och utanför Europa, särskilt i Storbritannien och USA. Bokens författare ansluter sig uttryckligen till den engelska uttolkningen av ”public archaeology”, där åskådaren inte är en passiv betraktare utan snarare en aktiv deltagare (s. 11). Inriktningarna varierar, men det yttersta syftet är ändå att öka arkeologins räckvidd avseende kontakten med omvärlden och spridningen av de rön och diskussioner som arkeologin rymmer.

Boken vänder sig till arkeologer och andra verksamma inom kulturarvssektorn och är tänkt att fungera som en inspirationskälla för att utveckla den publika sidan av ämnet arkeologi inom svensk kulturmiljövård (s. 10). Om jag får omformulera bokens frågeställning och med egna ord göra en tolkning av bokens syfte, skulle jag vilja uttrycka det så här: Vilka vägar kan vi som arkeologer finna till publikens hjärtan? Hur gör vi för att på bästa sätt uppfylla både statsmakternas krav på verksamheten och arkeologernas längtan efter att beröra och engagera de människor som på ett eller annat sätt kommer i kontakt med arkeologin? I takt med att

arkeologin i Sverige och i en rad andra länder på senare år har professionaliserats, har också ämnet i sig distanserat sig från ”vanligt folk”, personer som i ett tidigare skede av arkeologins historia med lätthet hade kunnat delta i utgrävningar och inventeringar. Idag är dessa aktiviteter förbehållna personer med yrkeskunna, vilket har lett till en ökad distans mellan arkeologin och den intresserade allmänheten. Det är denna distans som *Publik arkeologi* nu försöker överbygga.

Boken är uppdelad i sex avsnitt. Inledningsvis presenteras den publika arkeologin som ett outnyttjat möjligheternas fält för de publikintresserade arkeologerna. Så övergår diskussionen i avsnitt två till att behandla arkeologins utveckling mot mer publika relationer, och därefter följer en diskussion om uppdragsarkeologins möjligheter att bli mer publikt inriktad. Därpå diskuteras museernas publika arkeologiska arbete. Även den s.k. samtidsarkeologin beskrivs i ett eget kapitel. Som avrundning presenteras en kort handledning i hur man kan genomföra arkeologiskt publikt arbete.

Boken har många goda ambitioner och syften. I likhet med andra verk i genren arkeologins publika relation (*Arkeologins publika relation. En kritisk rannsaking* av Håkan Karlsson och Björn Nilsson 2001; *Plats på scen. Kring beskrivning och förmedling av Bohusläns fasta fornlämningar genom tiderna* av Anders Gustafsson och Håkan Karlsson 2004; *Fornlämningsplatsen – Kärleksaffär eller trist historia* av Anita Synnestevedt 2008) lämnas dock inte det akademiska, eller i detta fall kanske snarare myndighetsutövande, perspektivet. Samtalet förs genomgående på en nivå strax ovanför de personer som är tänkta deltagare i de tänkta publika satsningarna. Personligen kan jag tycka att det vore en utmaning att försöka uttrycka ambitionerna så att både myndighetsutövare och den intresserade allmänheten kan följa resonemangen och känna direkt delaktighet. Med den valda formen har distans till allmänheten byggts in i själva språket. Jag inser att det inte är en lätt sak att skriva så att budskapet både når myndigheter och allmänhet, men det är enligt min uppfattning ändå en viktig ambition i publika sammanhang.

På sidan 14 gör författarna en god reflektion kring olika principer för det publika arbetet, nämligen att publiken faktiskt kan vara ”partner” i en mer deltagande mening. Både ordet ”publik” och ordet ”allmänhet” har egenskapen att göra de utpekade människorna till objekt som kan hanteras. En partner måste man trots allt ta hänsyn till, inte köra över hur som helst utan gärna lyssna på och utbyta erfarenheter med.

Ett problem med den svenska myndighetskulturen är utpekandet av grupper som behöver ”hjälpas” till en bättre tillvaro, i detta fall ska de upplysas om arkeologins inneboende kvaliteter att förbättra människors liv. Hur går då det till? Grupper man vänder sig till är invandrare, människor i förorten och glesbygden, människor bosatta på platser med sociala problem, skolbarn och arbetslösa. Och arkeologin tillskrivs idag egendomligt nog en rad nästan helbrägdagörande egenskaper. Arkeologin tycks kunna kombineras i det oändliga enligt följande: integration och arkeologi, hållbar utveckling och arkeologi, demokrati och arkeologi, rättvisa och arkeologi – är det rimligt att föreställa sig att arkeologin besitter en sådan potential? Eller handlar det ytterst om att legitimera arkeologin? Att visa att arkeologin liksom andra fenomen i dagens samhälle också som sig bör är såväl demokratisk som hållbar?

Bokens innehåll ger uttryck för ett traditionellt grundat upplysningsideal. Ordvalen utesluter jämbördighet, de klingar aningen byråkratiskt eller kanske akademiskt: ”samskapande”, ”medborgardialog”, ”flervägskommunikation”, ”delaktighet”, ord som bara kan talas *till* en grupp. Sådana ord använder man inte i samtal med varandra, möjligen akademiker och myndighetsutövare emellan för att konsolidera betydelsen av insatsen. Kanske reagerar jag onödigt på språket i boken, men det signalerar som jag uppfattar det inte en strävan efter närhet och direkt tilltal. Man talar *om* istället för *med* sin publik.

Jag har lättare att acceptera rent kommersiella trick för att få med folk på en upplevelse av t.ex. forntiden – spelreglerna är kända och vi är alla medvetna om att det handlar om att sälja en vara. Men den godhjärtade statliga omsorgen om medborgarnas upplysningsgrad kan jag inte hantera med samma lätta sinne. För mig blir det viktiga att normering, undervisning och upplysning ersätts av mänskliga möten, relationer och engagemang, olika kunskaper som bildar en helhet, ett förtroende som byggs upp, och en ömsesidighet och respekt i utbytet av erfarenheter.

För att överbrygga klyftan mellan akademiskt utbildade arkeologer och en icke-akademisk grupp människor med intresse för historia och arkeologi, är jag övertygad om att ett fält som den experimentella arkeologin skulle vara förträffligt och inspirerande. Här kan kunskaper utifrån helt skilda livserfarenheter mötas och en diskussion uppstå, ett givande och tagande där parterna är jämbördiga eftersom de kan bidra med sina olikartade erfarenheter till en helhet som inte bara är en kuliss av

”samskapande” utan ett reellt samarbete på lika villkor. Den experimentella arkeologin i publik verksamhet är ett ämne som inte finns med alls i boken, men den kunde vara en viktig poäng för framtiden. Jag kan förstå om diskussionen inte har kommit upp då museet förmodligen inte har bedrivit experimentell arkeologi i någon större utsträckning. Förslaget bör dock väckas. I en tid då den ökade professionaliseringen har försvårat för människor att ta del i arkeologernas dagliga arbete, kan inriktningar på experiment och försök, där det arkeologiska materialet inte riskerar att förstöras, vara en fullt tillgänglig väg mot ökad publik kontakt och diskussion.

I tillägg till att gräva ut sin gård kunde Historiska museet fundera på att omvandla den till ett experimentalarkeologiskt fält där rökdimmorna ligger täta. Min konklusion blir att författarna i en kommande bok kan lämna frågan vad arkeologin kan ge människor och istället ställa frågan omvänt: Vad kan människor ge arkeologin? Med den utgångspunkten kan säkert många oväntade förslag till förnyad publik kontakt uppstå. Det kan också hända att en självklar ödmjukhet inför människors olika erfarenheter uppstår automatiskt.

Publik arkeologi är både läsvärd och tänkvärd för personer med intresse för arkeologins och kulturarvets roll för människor idag. Jag kan varmt rekommendera boken då den sätter igång en rad funderingar om hur arkeologins kontakt med en intresserad omgivning faktiskt ser ut – och kan se ut framöver.

Bodil Petersson, Lund

Alf Arvidsson: *Musik och politik hör ihop. Diskussioner, ställningstaganden och musikskapande 1965–1980*. Gidlunds förlag, Hedemora 2008. 436 s. ISBN 978-91-7844-763-3.

Vietnam, your latest game, you're playing with
your blackest Queen.

Damn your souls and curse your grins, I stand here
with a fading dream.

False Eagle I don't want your wings,
I don't want your freedom in a lie.

Detta är en vers i låten *Ballad of a crystal man*, skriven av den engelske gitarristen och sångaren Donovan. Låten var mycket populär i 1970-talets Tyskland och många gitarrspelande ungdomar fick lära sig den. Läsningen av Alf Arvidssons nya bok *Musik och politik hör ihop*.